

Ambrozij Milanski- ekseget

Ambrozijeva eksegetska dela predstavljajo večino njegovih del. Domala vsa so zapisi njegovih pridig: kot bomo videli kasneje, tu ne gre za "surove" zapise, ampak jih je škof naknadno dodeloval in predeloval ter dodajal nekatere poudarke, ki so bili za pridigarstvo obliko posredovanja morda manj primerni.

Ambrozija je v cerkvene vede uvažal izkušeni duhovnik Simplicijan. Ambrozij je začel goreče prebirati Sveto pismo, ki je v času njegove pastirske službe postalo temeljni vir njegovega poučevanja. Zelo dobro je obvladal grščino, kar mu je omogočilo, da si je z lahkoto prisvojil teologijo in eksegezo grških očetov, predvsem Origena in Bazilija.

Origen ima tako velik vpliv na njegovo razlago; včasih se zdi, da ga samo parafrazira, tako je Ambrozij blizu svojemu vzoru. Kakor aleksandrijski učitelj se tudi on trudi preseči dobesedni pomen, da bi prišel do duhovnega, ki je skrit pod črko.

Njegova najpomembnejša eksegetska dela so: *Heksameron* – opis šestdnevnega Božjega stvarjenja; sledi izrazito alegorična razlaga *O raju*, kot nadaljevanje te pa razprava *O Kajnu in Abelu*. Njegovo naslednje delo *O Noetu (in barki)* je zelo naslonjeno na Filona Aleksandrijskega in deloma celo dobesedno povzeto po njem. Temu sledita dve knjigi *O Abrahamu*; prva je bila namenjena katehumenom, druga pa že krščeni. Traktat *O Izaku ali o duši* je spet izrazito alegorična interpretacija nekakšne zakonske zveze Kristusa s človeško dušo; kot veliko njegovih del je tudi to močno prepleteno z odlomki iz Visoke pesmi. Dve knjigi *O Jakobu in o blaženem življenju* prinašata najprej globoko eksegetsko razpravo o očaku Jakobu in njego-

vem svetem življenju, druga knjiga pa to razpravo razširi še z drugimi praktičnimi svetopisemskimi primeri, ki govorijo zlasti o resnični svobodi in o blaženosti. V Jakobovem sinu Jožefu gleda Ambrozij *typos* Kristusa in predpodobo prave čistosti; o tem govori posebej v delu *O očaku Jožefu*. Delo *O Eliju in o postu* prinaša Ambrozijeve pridige ob začetku postnega časa; v njih ob razlagi Elijevega življenja ostro obsoja nezmernost in iskanje užitkov. V delu *O Tobiju* pa eksegeto aplicira proti odreuškim obrestim, zlasti med verniki. Pod skupnim naslovom *O Jobovi in Davidovi tožbi* se nahajajo štiri pridige, ki razmišljajo o človekovi duševni in moralni revščini. To eksegetsko delo ima že značaj teodiceje, ko skuša odgovoriti na vprašanje, ki se človeku pojavlja, ko opazuje srečo brezbožnih in hkrati nesrečo vernikov. *Razlaga k dvanajstim Davidovim psalmom* prinaša eksegezo psalmov 1; 35-40; 43; 45; 47; 48; 61. Povsem samostojno delo pa predstavlja *Razlaga 118. psalma*, ki je spet izrazito naslonjena na Origenovo razlago in potopljena v lepoto Visoke pesmi.

Če pogledamo na različna mesta njegovih komentarjev, najdemo povsod zelo vzvišene besede, ko je govor o psalmih. Ambrozij jih posebej ljubi: *Iz vsega Svetega pisma kar diha Božja milost, vendar je knjiga psalmov v tem pogledu posebna. Zgodovina vzgaja, postava uči, prerokbe napovedujejo, nauki pa vabijo h kreposti: Knjiga psalmov obsega vse to. Psalmist napoveduje Jezusovo rojstvo, zveličavno trpljenje, smrt, vstajenje, vnebohod in slavo na Očetovi desnici. Česar nihče ni vedel povedati, je prerokoval psalmist, za njim pa v evangeliju ponovil Gospod sam. Kaj je torej psalm?*

Harfa Svetega Duha. Kakor hitro se Sveti Duh dotakne strun svoje harfe, mrtva glasbila zazivijo. Na njih zadoni nebeški napev in zazveni pesem božje hvale.¹

Izredno pri srcu je Ambroziju tudi Visoka pesem. Kot smo že videli, jo vpleta v eksegezo različnih del. In eksegeza je na različnih mestih raznolika; ženin in nevesta sta tako včasih Kristus in Cerkev: *Ko se prebudiš, ga nagovori; izpolnil boš, kar si dolžan. Glej, Kristus te prebuja! Tvoja duša naj reče: Glas mojega ljubega, ki trka. Kristus odgovarja: Odpri mi, moja sestra, prijateljica moja.* Drugič sta to Kristus in Cerkev: *Skozi ta vrata vstopa Kristus. Zato pravi Cerkev v Visoki pesmi: Glas mojega brata trka na vrata.*

Za Ambrozija so starozavezni dogodki predpodobe novozaveznih. *Najpajaj se iz Stare in Nove zaveze, v eni in drugi boš pil Kristusa.* Tako je, recimo, prehod Izraelcev čez Rdeče morje podoba svetega krsta; oblak, ki je Izraelce ščitil, je podoba Svetega Duha, ki je obsenčil Marijo in kasneje vse apostole. Že Noetov golob je podoba Svetega Duha, ki se je v podobi goloba spustil nad Jezusa ob krstu.

Oglejmo si Ambrozijev eksegetski pristop na konkretnem primeru iz *Razlage 118. psalma*, kjer bomo tudi srečali nekatere od naštetih značilnosti: *Razširi svoje srce, pojdi naproti soncu večne luči, ki razsvetljuje vsakega človeka. Ta prava luč sicer sveti vsem, če pa kdo zapre svoja okna, je sam kriv, če bo brez večne svetlobe. Tudi Kristusa izključiš, če zapreš vrata svojega duha. Čeprav bi lahko vstopil, noče brezobzirno vdreti, noče siliti tistih, ki ga ne marajo. (...) Srečen, komur trka na vrata Kristus. Naša vrata, naš vhod je vera. Če so vrata čvrsta, utrdijo vso hišo. Skozi ta vrata vstopa Kristus. Zato pravi Cerkev v Visoki pesmi: Glas mojega brata trka na vrata. Poslušaj, kako trka, usliši ga, saj želi vstopiti. Odpri mi, moja sestra, prijateljica moja, moja golobica, moja brezmadežna! Duša ima torej vhod, ima vrata. K temu vhodu pride Kri-*

stus in trka, trka na vrata. Odpri mu, vstopiti hoče in najti nevesto, ki bedi.

Najobsežnejše Ambrozijevo eksegetsko delo je *Komentar k Lukovemu evangeliju*, ki je najobsežnejši komentar tega evangelija med cerkvenimi očeti nasploh. V tem delu zlasti opazimo, da ni preprost neposreden zapis Ambrozijevih pridig, ampak da so bili na prvotnem zapisu hitropiscev opravljeni obsežni redaktorski in naknadni eksegetski "posegi". Tako recimo celotna 3. knjiga, ki govori o Kristusovem rodovniku pri Mateju in Luku nikakor ne temelji na pridigi, saj ima značaj pravega literarnega esejja, ki je bil nakladno vgrajen v razlago. Njegova eksegeza v tem delu skuša odvijati nit kronološkega sosledja: sledi torej dogodkom, kakor so se odvijali, ne pa toliko črki oz. sosledju besedila.

Oglejmo si še primer, kako široko aplikacijo Ambrozij naredi iz kratkega odlomka Lk 1,1-4. Najprej na široko pokaže na sorodna mesta v Stari in Novi zavezi – danes bi rekli, da navaja reference. Močno se je zavedal, da je mogoče besedilo tem bolje razumeti, čim širše gledamo nanj. Besedilo poveže z izjavami starozaveznih prerokov, kot kontrast navaja tudi izjave lažnih prerokov. Navaja celo apokrifne evangelije. Potem še vedno v okviru istega poglavja spregovori o učinkovitosti milosti Božjega navdiha svetim pisateljem, pa o tem, da je beseda in ne čudež središče oznanjevanja vere. Pouči še poslušalce, da sta stvar kreposti tako namen kot dejanje; mimogrede opravi še z nekaterimi herezijami in konča z moralnim poukom, da je greh za dušo kakor rja za železo, ki načenja in uničuje. Vsako od teh področij tudi na široko in nazorno obdela.

Najmanj časa posveča Ambrozij v svoji eksegezi dobresednemu pomenu in ga, kolikor mogoče hitro, preide. Raje ima marveč moralne aplikacije besedila, najraje pa vključuje alegorično-mistične ekskurze. V že omenjeni *Razlagi Lukovega evangelija* govori tudi o bla-

grih, ki jih Luka našteva četvero, Matej pa kar osem. Tako pravi, da je v Lukovih štirih povzetih Matejevih osem blagrov in obratno. O številu osem pri Mateju pa pravi Ambrozij, da je evangelist uporabil to število, ker ima mistični pomen. To število najdemo namreč pred nekaterimi psalmi, ne vemo pa, kaj natanko pomeni. Kot učenec aleksandrijske šole vsekakor vidi v številu osem skrivnostno, mistično število in tako v *osmem* blagru vidi višek našega upanja in najvišjo krepost, ki vodi v popolnost.

Kljub svojim mističnim tendencam pa skuša svojo razlago narediti vsekakor razumljivo vsem ljudem in zato skuša biti zelo logičen povsod, kjer je to mogoče. Tako recimo razlaga pomen skupne molitve: *Če moliš le zase, moliš sicer zase, toda sam. Če pa moliš za vse, bodo molili zate vsi, ker si ti v vseh. Povračilo bo torej veliko, ker prošnje vseh dosežejo za vsakega vse, kar prosi vse ljudstvo.* Če ne bi vedeli, da je ta razlaga del Ambrozijeve eksegeze, bi jo čisto lahko pripisali kakemu srednjeveškemu sholastiku.

Za Ambrozija je tudi značilno, da včasih obide vrstice in daljše perikope, ali pa se jih le malo dotakne. Njegova metoda je torej takšna, da si vzame za cilj le nekatere izjemne točke, nekatere visoke vrhove in se pri tem

ravna po načelu: "Kdor je preskočil gore, je preskočil tudi vmesne griče."

Vsaj nekoliko smo začutili, da se nam v svoji eksegezi Ambrozij predstavlja kot izjemno živ in vedno žuboreč vir, ki je sicer privrel na dan ob zgledu aleksandrijske eksegetske šole, ki pa v svojem poletu presega vse okvire in prinaša novo svežino. Bil je goreč pastir in je v strahu za vsako ovco skušal narediti čim več, da bi se ne odvrnila od črede. Da je bil Ambrozij za odrešenje ljudi pripravljen žrtvovati vse, je vidno tudi iz njegove eksegeze, saj le-ta vsekakor izvira iz dolgotrajnega študija različnih očetov, predvsem pa iz prebiranja Svetega pisma ter vztrajne in goreče molitve.

-
1. Uporabljeni navedki so povzeti po: *Molitveno bogoslužje. Bogoslužno branje 1-5*, Ljubljana 1976, oz. iz navedene uporabljene literature. Uporabljena literatura: J. Ev. Niederhuber (prev. in uvod), *Ambrosius von Miland. Lukaskommentar*, Kempten – München 1914; A. G. Hamman, *Korenine naše vere. Kateheza cerkvenih očetov*, Ljubljana 1993; B. Altaner, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau 1938; J. Pavić – T. Z. Tenšek, *Patrologija*, Zagreb 1993; F. K. Lukman, *Sv. Ambrozija razlaga Lk 6,17-23*, v: *BV 12* (1992); J. Ev. Niederhuber, *Exameron. Nebst einer allgemeinen Einleitung über des hl. Ambrosius Leben, Schriften und Theologie*, Kempten – München, 1914.